

УДК 336.77:631.11(477.82)

С. С. Гринкевич,

д. е. н., професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин,
Львівський національний аграрний університет, м. Дубляни

Я. М. Антонюк,

к. е. н., професор, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Т. Я. Антонюк,

аспірант, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

S. Hrynkevych,

doctor of Economics, Professor, Head of the Department of International Economic Relations,
Lviv National Agrarian University, Dubliany

Y. Antonuk,

PhD, Professor, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

T. Antonuk,

postgraduate, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

CURRENT STATE AND PROBLEMATIC ASPECTS OF THE CREDIT SYSTEM OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN LVIV REGION

У статті поглиблено наукові розробки напрямів покращення та розвитку системи кредитування сільськогосподарських підприємств. Проведено аналіз стану сільськогосподарських підприємств Львівської області. Виділено основні чинники ефективності сільськогосподарських підприємств. Охарактеризовано джерела фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва та їх структуру: власні кошти сільськогосподарських підприємств, кредити фінансово-кредитних установ, державна підтримка. Окреслено проблемні аспекти у кредитуванні сільськогосподарських підприємств Львівської області, пов'язані зі зростанням відсоткової банківської ставки, коливанням курсу валют, жорсткими вимогами до забезпечення за кредитом. Визначено переваги великих сільгоспвиробників на ринку кредитування сільськогосподарських підприємств Львівської області. Виокремлено види кредитів, що надаються сільськогосподарським підприємствам сегменту МСВ. Запропоновано напрями покращення системи кредитування для виробників сегменту МСВ Львівської області.

Article depth research and development areas of improvement and development of farm loans. The analysis of farms Lviv region. The main factors of efficiency of agricultural enterprises. Characterized sources of financial support agricultural production and their structure: the own funds of agricultural enterprises, loans to financial institutions, government support. Problematic aspects outlined in lending farm Lviv region associated with rising interest rates banking, currency fluctuations, strict requirements for collateral. The advantages of large farmers market lending farms Lviv region. Thesis there is determined types of loans provided to agricultural enterprises segment SMM. Directions improvement of financing for producers segment SMM Lviv region.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, система кредитування, фінансове забезпечення, моніторинг ринку кредитування, малі і середні виробники (МСВ).

Key words: agricultural enterprises, credit system, financial support, monitoring of credit market, small and medium-sized manufacturers (SMM).

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сільське господарство є однією з пріоритетних галузей національної економіки. Розвиток сільськогосподарської галузі сприяє підвищенню добробуту населення, зміцненню економічної та продовольчої безпеки держави, зростанню її експортного потенціалу. Водночас сільськогосподарський сектор виробництва — один з найбільш

ризикових секторів економіки, на який чинять вплив природо-кліматичні умови, і такий, що гостро відчуває всезростаючу потребу у фінансових ресурсах через довготривалість виробничого циклу, повільну оборотність виробничих запасів, безперервність процесів відтворення. Саме тому, в умовах сьогодення, актуальною є проблематики забезпечення сільськогосподарських підприємств

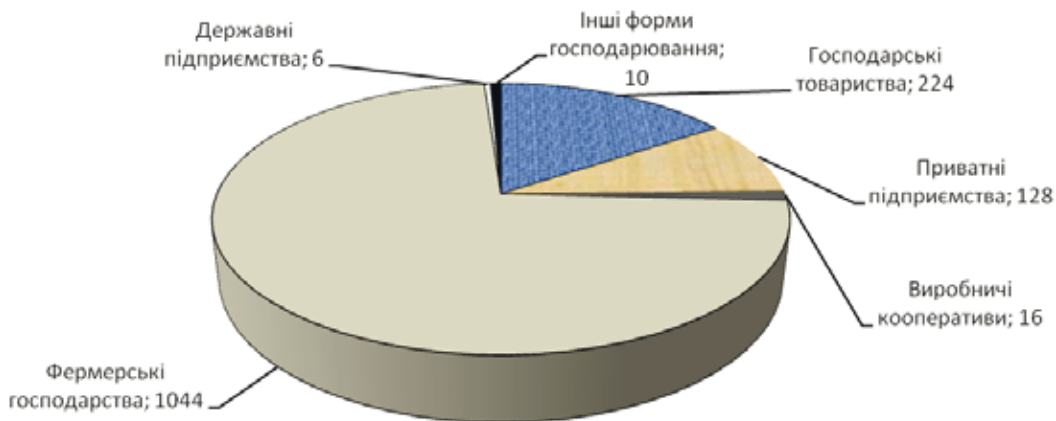

Рис. 1. Кількість діючих сільськогосподарських підприємств за формою господарювання

Джерело: складено на основі: [3].

фінансовими ресурсами, одним з напрямів вирішення якої є удосконалення і розвиток системи кредитування.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні та прикладні аспекти кредитування підприємств аграрного сектора досить глибоко досліджені в роботах провідних учених-аграріїв: Буднік О.М. [2], Майорова Т.В. [5], Наконечна О.С. [6], Онопрієнко І.М. [7], Радченко Н.Г. [8], Щурик М.В. [10] та інших. Водночас необхідність поглибленого наукового розроблення напрямів удосконалення та розвитку системи кредитування сільськогосподарських підприємств обумовили вибір дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ МЕТИ СТАТТІ

Метою дослідження є оцінка стану та окреслення напрямів покращення системи кредитування сільськогосподарських підприємств Львівської області.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Станом на кінець 2015 року у виробництві сільськогосподарської продукції Львівської області було задіяно 17,66% працездатного населення області (184 тис. осіб). При цьому основними виробниками є 1428 сільськогосподарських підприємств різних форм власності (рис. 1), серед яких 98% відносяться до категорії малих і середніх виробників (МСВ) (розміром до 3000 га). Прогнозовано найбільшу кількість (560) становлять підприємства найменші за розміром (до 50 га), підприємства розміром 50—100 га складають 9,3% усієї кількості виробників сегменту МСВ, підприємства розміром 100—500 га — 12,3%, 500—1000 га — 4,8%, 1000—3000 га — 3,6% [3; 4].

Аналізуючи структуру посівів сільськогосподарських культур за масштабами підприємств АПК, варто відмітити цікаву тенденцію, що МСВ займаються вирощуванням повного спектру культур — кормових, овочевих, технічних і зернових, а підприємства, обсяг земельного банку яких пе-

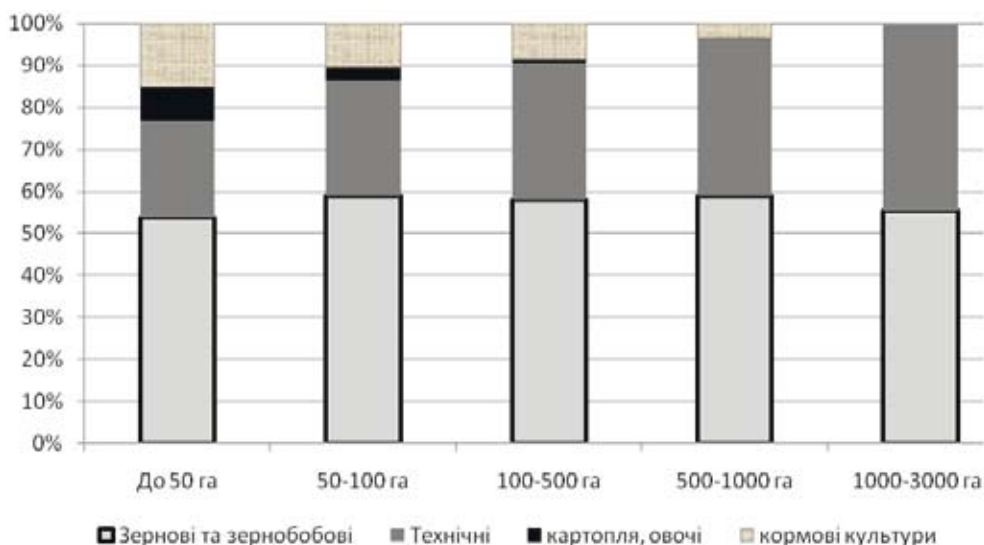
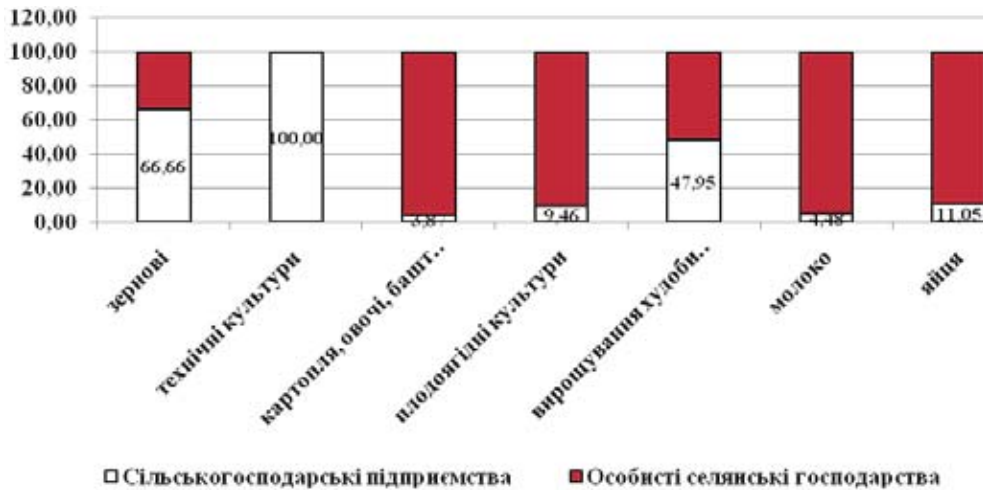

Рис. 2. Структура посівів сільськогосподарських культур за масштабами підприємств АПК

Джерело: складено на основі: [3].

Рис. 3. Виробництво основної сільськогосподарської продукції за категоріями господарств, у %

Джерело: складено на основі: [3].

ревищує 1000 га, вирощують лише зернові і технічні культури (рис. 2).

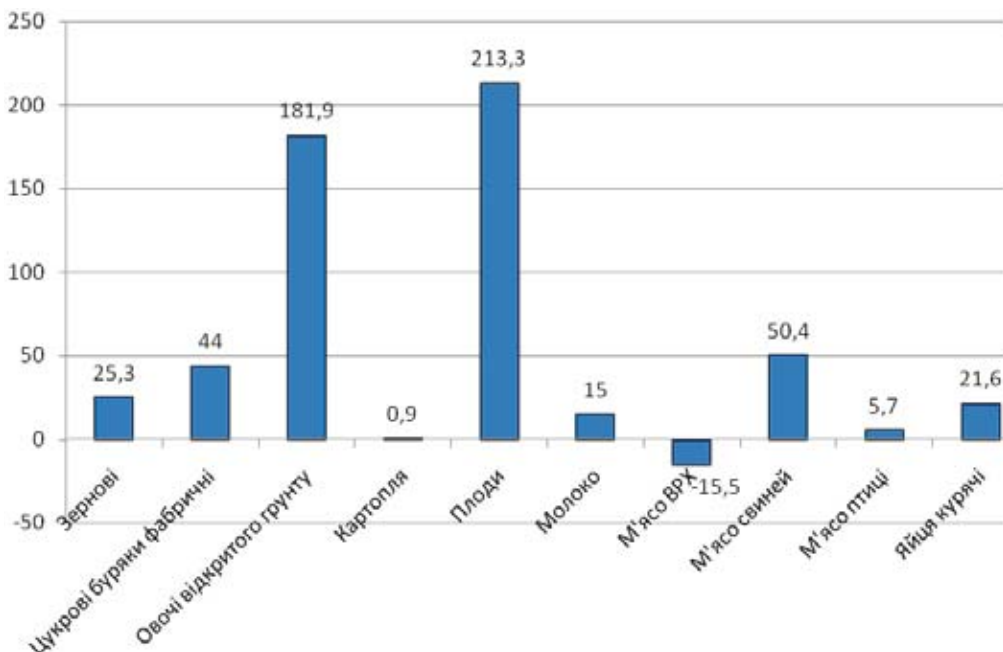
У 2015 році сільськогосподарські підприємства Львівської області виробили 33,7% валової сільськогосподарської продукції (в т. ч. 8,6% за рахунок фермерських господарств). Проте ключовим виробником сільськогосподарської продукції в області є особисті селянські господарства: 66,3% валового виробництва сільськогосподарської продукції забезпечується в середньому 200 тисячами господарств (рис. 3).

З рисунку 3 зрозуміло, що в ключових для області галузях сільського господарства, сільськогосподарські підприємства різних форм власності домінують лише за обсягами виробництва технічних

культур (понад 99% виробництва) та зернових (понад 66%), в той час як більше 90% виробництва картоплі, овочів, плодоовочевих культур, молока та яєць забезпечують особисті селянські господарства. У вирощуванні худоби та птиці зберігається паритет.

Що ж стосується показників рентабельності, то найвищі сходинки займають такі види сільськогосподарської продукції: плоди, овочі відкритого ґрунту, м'ясо свиней. Найнижчі показники характерні для м'ясної продукції ВРХ і птиці, а також вирощування картоплі (рис. 4).

Аналізуючи економічні показники ефективності сільськогосподарських підприємств, у т.ч. МСВ, варто виокремити основні чинники, що мають на це безпосередній вплив:

Рис. 4. Рівень рентабельності основних видів продукції сільського господарства Львівської області у 2015 році

Джерело: складено на основі: [3].

Рис. 5. Джерела фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва та чинники, що їх обмежують

— використання високоякісного посівного матеріалу;

— чітке дотримання умов технологічних карт, розроблених з використанням економічно обґрунтованих норм використання добрив, що також дає можливість максимально розкрити генетичний потенціал сільськогосподарських культур по врожайності;

— використання сучасних технологій інтенсивного землеробства таких, як: полив та внесення добрив через систему крапельного зрошення; використання техніки по комплексному обробітку ґрунту (виконання кількох операцій за один прохід — передпосівна підготовка ґрунту, посів, внесення добрив/ пестицидів, прикочування посіву); використання широкозахватної техніки (надає можливість на зменшити витрати на паливно-мастильні матеріали);

— збільшення маркетингового періоду та продаж продукції у період максимальних цін за рахунок використання сучасних технологій зберігання, яке дозволяє частково знівелювати сезонність виробництва;

— підвищення доданої вартості за рахунок доробки, переробки та зберігання продукції [14].

Усі наведені чинники забезпечують високу економічну ефективність підприємств, проте вимагають значних фінансових ресурсів, які часто є недоступними підприємствам сегменту МСВ.

У сучасних умовах ключовими джерелами фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва в Україні виступають власні кошти сільськогосподарських підприємств, кредити фінансово-кредитних установ та державна підтримка (рис. 5). При цьому структура джерел

фінансування охоплює самофінансування за рахунок нерозподіленого прибутку, банківські кредити, власні заощадження власників господарств, а також фінансування трейдерами та постачальниками [12] (рис. 6).

Відомо що, щорічний попит на фінансові ресурси в агросекторі України знаходиться в межах 12 млрд дол. США, причому покривається в середньому на 25—30% (3,3 млрд дол. США). Основна частина попиту, а це 8,7 млрд дол. США залишається незадоволеною [1].

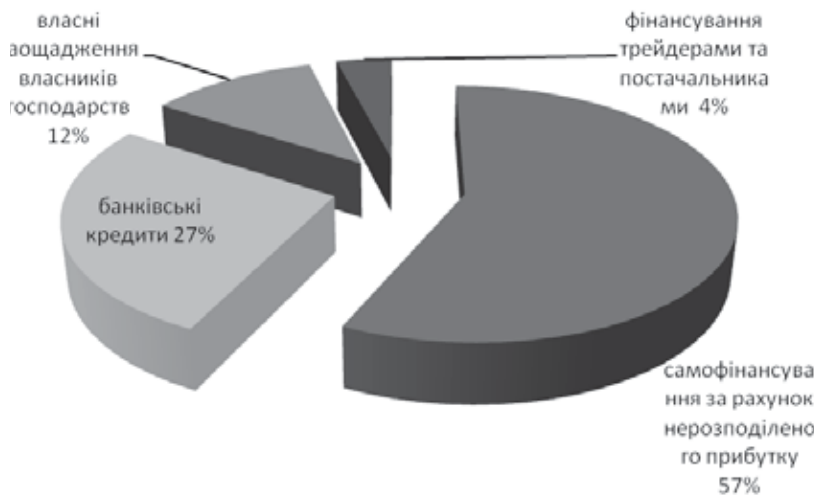
З кожним роком зростає інтерес до кредитування сільського господарства серед банків. Свідченням цього є постійне збільшення установ, які пропонують спеціальні продукти кредитування агросектору, сформовані на основі оцінювання ризиків, специфічних для галузі Проте проблемними аспектами у кредитуванні є:

— постійне зростання відсоткової ставки (30—35% річних у 1 кварталі 2015 року);

— коливання курсу валют (рівень девальвації гривні на початку 2015 року доходив до 300% у порівнянні з попередніми роками);

— жорсткі вимоги до забезпечення за кредитом (лише нерухомість та техніка не старше 5 років, з коефіцієнтом покриття біля 2) [1].

Проведений нами моніторинг ринку кредитування сільськогосподарських підприємств Львівської області показав, що банки надають перевагу великим сільгоспвиробникам (розміром понад 3000 га), оскільки (1) вони спроможні вести та надавати якісну фінансову звітність; (2) мають можливість достатнього забезпечення по кредитах; (3) їх діяльність зазвичай є диверсифікованою, що дозволяє компенсувати можливі втрат на

Рис. 6. Структура джерел фінансування аграрного сектору України

Джерело: складено на основі джерела: [9].

одному із напрямів діяльності. Проте у зв'язку з обмеженою кількістю великих сільськогосподарських підприємств у Львівській області (лише 23) та враховуючи основні характерні ознаки сільгоспвиробників-позичальників сегменту МСБ (площа землі в обробітку 500—1000 га; наявне нерухоме майно, техніка та транспортні засоби не старіше 5 років тощо), частина банків розвиває агронапрями і у сегменті МСБ. При цьому основними видами кредитів, що надаються комерційними банками сільськогосподарським підприємствам сегменту МСБ у Львівській області є: короткострокові, до 1 року, позики на поповнення обігових коштів у формі відновлювальних та не відновлювальних кредитних ліній із можливістю відстрочки платежу та гнучким графіком погашення кредитів; довгострокові, інвестиційні кредити, що, зазвичай, надаються терміном до трьох, дуже рідко до п'яти років, з можливістю встановлення індивідуального графіку та відстрочки платежу по тілу кредиту до одного року.

Деякі банківські установи пропонують спеціальні кредитні програми такі, як, наприклад купівля сільськогосподарської техніки з частковою компенсацією відсоткових ставок чи закупівля засобів захисту рослин з використанням інструменту авалювання векселів [11].

Таким чином, аналіз засвідчує, що невеликі за розміром підприємства, які обробляють біля 20% земель, а у кількісному плані становлять 85% усіх сільськогосподарських підприємств Львівщини, мають досить утруднений доступ до кредитних ресурсів. Якщо до цього додати ще і особисті селянські господарства, які мають значний потенціал до комерціалізації своєї господарської діяльності через реєстрацію підприємницької діяльності та об'єднання у кооперативи, проте з інструментів кредитування мають у своєму розпорядженні лише наддорогі споживчі кредити, можна говорити про те, що стан кредитування сільсько-

господарського виробництва у Львівській області знаходиться у плачевному стані.

ВИСНОВКИ

Отож, основними кроками для покращення системи доступу до фінансових ресурсів для виробників сегменту МСБ Львівської області та України загалом повинні стати:

- підвищення рівня менеджменту малих та середніх сільськогосподарських господарств, що в свою чергу приведе до оптимізації технологічного процесу, мінімізації невиправданих витрат та втрат виробництва;

- впровадження новітніх інструментів аналізу кредитоспроможності суб'єктів малого та середнього бізнесу в аграрній сфері, розробка спеці-

іалізованих кредитних продуктів, які б враховували сезонну специфіку грошових потоків та передбачали альтернативні іпотеці види забезпечення [10];

- спрощення процедури та забезпечення прозорості процесу подання заявок на участь у програмах державної підтримки з метою розширення обсягів та сфер підтримки, залучення міжнародних фондів, донорських організацій та проєктів міжнародної технічної допомоги до участі у цих програмах.

Серед стратегічних напрямів розвитку системи фінансового забезпечення АПК України вважаємо за доцільне виокремити: (1) розвиток кооперації загалом і кредитної кооперації зокрема (використання потенціалу кредитних спілок, зарубіжного досвіду роботи кооперативного банку) [13]; (2) впровадження та популяризація альтернативних інструментів фінансування, зокрема таких, як аграрні розписки, складські посвідчення, документарні операції (векселі, факторинг, гарантії і т. ін.) [8]; (3) надання пріоритетності програмам міжнародної технічної допомоги з розвитку сільськогосподарського виробництва і сільських територій у роботі профільних підрозділів органів місцевої влади.

Література:

1. Аналітичний огляд поточного стану агрокредитування малих і середніх сільськогосподарських виробників [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zet.in.ua/news/analitichnij-oglyad-potochnogo-stanu-agrokredituvannya-malix-i-serednix-silskogospodarskix-virobnikiv-kredituvannya-silskogospodarskix-pidpriemstv/>

2. Буднік О.М. Роль кредитної кооперації у фінансовому забезпеченні сільськогосподарських підприємств / О.М. Буднік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/3304/1/VZNAU_2015_1_2_73-79.pdf

3. Головне управління статистики у Львівській області. Сільське господарство Львівської області. Статистичний збірник 2015. — Львів 2016.

4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Майорова Т.В. Банківське кредитування інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств / Т.В. Майорова [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://fkd.org.ua/article/viewFile/57444/53697>

6. Наконечна О.С. Особливості банківського кредитування аграрних підприємств України / О.С. Наконечна // Агросвіт. — 2015. — № 12. — С. 25—30.

7. Онопрієнко І.М. Проблеми кредитування аграрних підприємств / І.М. Онопрієнко // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/pprbsu/2010_30/10_30_28.pdf

8. Радченко Н.Г. Аграрні розписки як альтернативна форма кредитування сільськогосподарських підприємств / Н.Г. Радченко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?

9. Финансирование агробизнеса в Украине: как борются с дефицитом в \$8,7 млрд — начальник отдела разработки финансирования проектов компании Pro-Consulting Ирина Перели [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://pro-capital.ua/press_center/expert/view/296/

10. Щурик М.В. Удосконалення засад кредитування сільськогосподарських підприємств / М.В. Щурик [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/26-10-14.pdf>

11. Agricultural Finance. Pre-harvest financing — Crop receipts [Electronic recourse] / European Bank for Reconstruction and development // Accessed mode: <http://www.ebrd.com/cs/Satellite?c=Content&cid=1395238435738&pagename=EBRD%2FContent%2FContentLayout>

12. New Instruments of Financing Under Future Crops — The Brazilian Experience of a CPR System: Opportunities and Issues for Ukraine. Kyiv December 2011 [Electronic recourse] / Eastagri // Accessed mode: <http://www.eastagri.org/files/impNewInstrumentsofFinancingH.pdf/>

13. Pre-harvest financing through Agrarian Receipts [Electronic recourse] / Eastagri // Accessed mode: http://www.eastagri.org/sector_detail.asp?language=ru&id=88

14. Report No. 32726-GLB Rural Finance Innovations. Topics and Case Studies. April 2005 [Electronic recourse] / The World Bank Agriculture And Rural Development Department // Accessed mode: http://siteresources.worldbank.org/INTARD/Resources/RFI_final.pdf

References:

1. Z-Ukraine (2013), "Analytical review of the current state ahrokredytuvannya small and medium

farmers", available at: <http://zet.in.ua/news/analitichnij-oglyad-potochnogo-stanu-agrokredituvannya-malix-i-serednix-silskogospodarskix-virobnikiv-kredituvannya-silskogospodarskix-pidpriemstv/> (Accessed 10 Oct 2016).

2. Budnik, O.M. (2015), "The role of credit cooperatives in financial support agricultural enterprises", available at: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/3304/1/VZNAU_2015_1_2_73-79.pdf (Accessed 10 Oct 2016).

3. Department of Statistics in the Lviv region (2015), *Sil's'ke hospodarstvo L'viv's'koi oblasti [Agriculture Lviv region]*, SSSU, Lviv, Ukraine.

4. State Statistics Service of Ukraine (2016), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 10 Oct 2016).

5. Mayorova, T.V. (2014), "Bank lending investment farms", available at: <http://fkd.org.ua/article/viewFile/57444/53697> (Accessed 10 Oct 2016).

6. Nakonechna, A.S. (2015), "Features of bank lending to agricultural enterprises of Ukraine", *Agrosvit*, vol. 7, pp. 25—30.

7. Onopriyenko, I.M. (2010), "Problems crediting agricultural enterprises", available at: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/pprbsu/2010_30/10_30_28.pdf (Accessed 10 Oct 2016).

8. Radchenko, N.G. (2010), "Agriculture receipts as alternative form of crediting agricultural enterprises", available at: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe? (Accessed 10 Oct 2016).

9. Pereli, I. (2016), "Financing Agribusiness in Ukraine: How borotsya s deficit of \$ 8.7 billion", available at: http://pro-capital.ua/press_center/expert/view/296/ (Accessed 10 Oct 2016).

10. Schuryk, M.V. (2015), "Improving credit fundamentals farm available at: <http://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/26-10-14.pdf> (Accessed 10 Oct 2016).

11. Agricultural Finance. European Bank for Reconstruction and development (2015), "Pre-harvest financing - Crop receipts", available at: <http://www.ebrd.com/cs/Satellite?c=Content&cid=1395238435738&pagename=EBRD%2FContent%2FContentLayout> (Accessed 10 Oct 2016).

12. New Instruments of Financing Under Future Crops (2011), "The Brazilian Experience of a CPR System: Opportunities and Issues for Ukraine", available at: <http://www.eastagri.org/files/impNewInstrumentsofFinancingH.pdf> (Accessed 10 Oct 2016).

13. Eastagri (2014), "Pre-harvest financing through Agrarian Receipts", available at: http://www.eastagri.org/sector_detail.asp?language=ru&id=88 (Accessed 10 Oct 2016).

14. The World Bank Agriculture And Rural Development Department (2005), "Topics and Case Studies", available at: http://siteresources.worldbank.org/INTARD/Resources/RFI_final.pdf (Accessed 10 Oct 2016).

Стаття надійшла до редакції 17.10.2016 р.